

GEMEENTE HERTEN

Inhoudsopgave

1. Inleiding
 2. Bodemgesteldheid
 3. Grondgebruik 3.1 Agrarisch
 3.2 Niet-agrarisch
 4. Infrastructuur 4.1 Wegen
 4.2 Waterlopen
 4.3 Spoorlijnen en tramlijnen
 5. De gemeente Herten
 6. Conclusies
- Literatuurlijst
- Kaartmateriaal

Gemeentebeschrijving Herten

1. Inleiding

1.1 Gemeente Herten

p. a. Julianaplein 9

6049 BS Herten

Provincie Limburg

Inventarisatiegebied Midden-Limburg

Aantal inwoners: 3.446 (16-05-1988)

Oppervlakte: 6,91 km²

Onderdelen: Herten, Merum, Ool, Aan de Rijksweg.

- 1.2 De gemeente Herten, onderdeel uitmakend van het inventarisatiegebied Midden-Limburg, wordt aan de noordzijde begrensd door de gemeenten Beegden en Roermond. De oostgrens wordt gevormd door St. Odiliënberg en Roermond. Zuidelijk van Herten ligt de gemeente Linne. De westzijde wordt gevormd door Beegden en Linne. De gemeentegrenzen van Herten hebben tussen 1850 en 1940 geen wijzigingen ondergaan.

2. Bodemgesteldheid

- 2.1 Het grootste deel van het grondgebied van de gemeente Herten is bedekt met rivierklei, afgezet door de Maas. Het oostelijk deel van de gemeente, waarin de kern Herten zich bevindt, bestaat daarentegen uit hogere zandgronden. Langs de oever van de Maas komen, noordwestelijk van de kern Herten en in de directe omgeving van het dorpje Merum, vlakke zandopduikingen voor. De ondergrond is grindhoudend.

3. Bodemgebruik

3.1 Agrarisch

Landbouw en veeteelt waren in de gemeente Herten vanouds de belangrijkste middelen van bestaan. De vruchtbare bodembedekking in de vorm van rivierklei speelde hierin een voorname rol.

De Tranchotkaart toont dat reeds in het begin van de negentiende eeuw het gehele gemeentelijke oppervlak in cultuur was gebracht. Weidegronden lagen hoofdzakelijk langs de Maas in de bocht van de Maasmeander, rond de kernen Herten en Ool en in een smalle strook tussen Ool en Merum, doorlopend langs de westzijde van de kern Merum. Een groot deel van het weilandareaal kende enige boombegroeiing. Buiten de weilanden werd de bodem geheel in beslag genomen door akkerland.

De in het voorgaande geschetste situatie bleef tot in het eerste kwart van de twintigste eeuw vrijwel ongewijzigd voortbestaan. Wel vonden in de periode tussen 1850 en 1940 enkele accentverschuivingen plaats binnen de landbouw. Vanouds lag in Herten de nadruk op de graanteelt. Wel werd de aardappelteelt tijdens de eerste helft van de negentiende eeuw van meer belang.

Na 1880 maakte een combinatie van factoren, waaronder de sterk dalende graanprijzen en een rampzalige overstroming van de Maas in het jaar 1881, een omschakeling noodzakelijk. De boeren gingen steeds meer het accent leggen op de veeteelt. Voortaan stond de akkerbouw in dienst van de veeteelt. Desondanks besloot in die jaren een aantal kleinere boeren uit de landbouw te stappen. Zij vonden werk, in veel gevallen seizoenswerk, bij de steenovens en aardewerkfabrieken in de Duitse grensstreek.

Wat betreft het karakter van de agrarische bedrijven kan worden gesteld dat het merendeel van de boerderijen met bijbehorende landerijen een geringe omvang had. In de loop der eeuwen was een sterke versnippering van de grond opgetreden. De kavelsituatie in de gemeente Herten, gekenmerkt door lange, smalle percelen, was gedurende het tijdvak 1850-1940 dan ook allesbehalve ideaal.

3.2 Niet-agrarisch

Delfstoffen

In de gemeente Herten wordt reeds geruime tijd grind gewonnen. Het gebied dat wordt omsloten door de Maasmeander is daardoor in de loop der jaren veranderd in een plassenlandschap. Gevolg hiervan was het verlies van een groot areaal aan landbouwgrond.

4. Infrastructuur

4.1 Wegen

De gemeente Herten had in het begin van de negentiende eeuw een weinig ontwikkeld wegennet. De belangrijkste verbinding, die het oostelijk deel van Hertens grondgebied van zuid naar noord doorkruiste, was de provinciale weg vanuit Maastricht naar Roermond. De overige wegen waren interlocale verbindingen.

Rond 1850 waren in het wegennet enige verbeteringen aangebracht. Inmiddels was een nieuwe provinciale weg Maastricht-Roermond aangelegd, die nog net de uiterste zuidoostpunt van de gemeente doorkruiste. Daarnaast waren enkele interlocale wegen verhard. Derhalve bestonden destijds redelijk goede verbindingen tussen de kernen Herten, Merum en Ool. Vanuit Herten en Merum sloten verharde wegen aan op de provinciale weg.

Het net van verharde wegen onderging tussen 1850 en 1940 enige uitbreiding. Diverse wegen, die de kernen Herten en Merum met de omliggende dorpen verbonden, werden verbeterd. Het westelijk deel van de gemeente bleef in deze ontwikkeling enigszins achter.

4.2 Waterlopen

De rivier de Maas is de enige waterloop binnen het grondgebied van de gemeente Herten. Tijdens de periode 1850-1940 is de loop van deze rivier nauwelijks veranderd. Rond 1850 omvatte een oude Maasarm in het westen van de gemeente een stuk grond met de naam "Isabella Griend". De topografische kaart uit het jaar 1934 toont dat de Maasarm destijds grotendeels was drooggelegd. Een oude Maasarm, die zich rond 1850 in het zuidwestelijk deel van de gemeente bevond, was in 1934 eveneens vrijwel geheel verdwenen.

Inwoners van Herten hadden tenminste sedert 1850 via een veer over de Maas, gelegen bij de kern Ool, verbinding met het gebied ten westen van de rivier. Rond 1940 was dit pontveer nog steeds de enige verbinding met de overkant van de Maas.

4.3 Spoor- en tramlijnen

De zuidoostelijke punt van de gemeente Herten wordt doorkruist door de spoorlijn Maastricht-Roermond, die in de jaren 1865-1866 werd aangelegd. Parallel aan deze spoorlijn liep vanaf het jaar 1922 de stoomtramverbinding Roermond-Roosteren-Maaseik (België). In 1937 werd het personenvervoer via deze tramlijn gestopt.

5. De gemeente Herten

5.1 Herten

Het dorpje Herten ontstond als agrarische nederzetting op de grens van het laagterras en het overstromingsgebied van de Maas.

Rond 1810, toen de gemeente Herten circa 650 inwoners telde, bestond het dorp uit een geringe hoeveelheid bebouwing langs een interlocale weg vanuit Ool in de richting van Roermond. Daarnaast was enige bebouwing ontstaan langs twee zijstraten van de zojuist genoemde weg. Zuidelijk van de kern lagen weilanden, voor het overige was Herten omgeven door akkerland.

Tussen circa 1810 en circa 1860 groeide het dorp niet of nauwelijks. De aanleg van de weg Maastricht-Roermond en van de spoorlijn op dezelfde route had nog geen invloed uitgeoefend op de omvang en de structuur van de kern. Wel was het inwonertal in het jaar 1860 gegroeid tot 816.

De groei van Herten begon na 1880 bij het begin van de landbouwcrisis. De aarzelende start van de industrialisatie in de regio had tot gevolg dat Herten zich ontwikkelde tot forensendorp in de nabijheid van Roermond. Dientengevolge nam de bebouwing toe en verdween het oorspronkelijke agrarische karakter van de kern wat meer naar de achtergrond.

Naast een verdichting binnen de bestaande bebouwing was Herten vooral gegroeid aan de oostelijke zijde van de oude kern. Daarnaast ontstond nieuwe bebouwing langs de weg vanuit Herten naar Ool. Van een opvulling van de ruimte tussen oude kern, provinciale weg en spoorlijn was ook rond 1935 nog geen sprake. Het inwonertal van de gemeente bleef groeien van 1295 in 1920 tot 1689 in 1940.

Tussen 1880 en 1940 ontstond, zuidoostelijk van de kern Herten, de nieuwe wijk Offerkamp. In 1934 bestond deze wijk uit enkele panden rond een kruising van twee interlocale wegen, te weten de weg vanuit Ool via Herten in de richting van St. Odiliënberg (gemeente St. Odiliënberg) en de weg vanuit Merum naar Roermond. Rond 1860 was "Den Offerkamp" de naam van een pand, gelegen bij deze kruising.

Eveneens na 1880 ontstond noordoostelijk van Herten, op de gemeentegrens met Roermond, enige nieuwe bebouwing langs de weg Merum-Roermond. Op de topografische kaart uit het jaar 1934 wordt deze kern aangeduid met de naam "Roodebrug".

Industrie

De industrie, en in vroeger tijden nijverheid en ambacht, heeft nooit een belangrijke rol gespeeld in de gemeente Herten. Naast de in een dorp gebruikelijke vestigingen van ambachtsslieden, bevatte de gemeente rond 1850 slechts één fabriekje, en wel een zogenaamde roodververij. In dit bedrijf, dat gevestigd was in een achttiende eeuwse pand, hield men zich aanvankelijk bezig met het rood verven van garens. Later legde men zich meer toe op het stomen en verven van wasgoed.

Omstreeks 1920 waren er twee relatief belangrijke bedrijven in Herten gevestigd. Het betrof een kleine orgelpijpenfabriek en een grindbaggerbedrijf.

In 1938 kreeg de gemeente een belangrijke industriële vestiging binnen haar grenzen. In dat jaar werd langs de rijksweg Maastricht-Roermond, op de grens tussen de kernen Linne (gemeente Linne) en Merum de Nederlandsche Patent- en Kristalsodafabriek gebouwd, thans Solvay. Zowel de grindbaggerij als de Kristalsodafabriek profiteerden van hun ligging in de nabijheid van de zojuist genoemde rijksweg en van de aanwezigheid van spoor- en tramverbindingen.

5.2 Ool

De kern Ool, een agrarische nederzetting langs de Maasoever, had tijdens het eerste kwart van de negentiende eeuw een lineaire structuur. Het dorp bestond uit lintbebouwing langs een weg vanaf de Maas naar Herten. Opmerkelijk is het feit dat zowel Ool als Merum destijds groter waren dan de kern Herten.

In de periode tot circa 1860 groeide Ool, dat vrijwel geheel door weilanden was omgeven, nauwelijks. De lineaire structuur bleef volledig gehandhaafd.

In tegenstelling tot Herten groeide Ool ook na 1880 nauwelijks, aangezien het dorpje zijn agrarische karakter grotendeels behield. De topografische kaart uit het jaar 1934 toont dan ook dat Ool in vergelijking met de situatie rond 1860 nauwelijks veranderingen had ondergaan. De lineaire structuur van de kern, waarbinnen slechts enige verdichting had plaatsgevonden, was volledig gehandhaafd.

5.3 Merum

Evenals Herten ontstond Merum als agrarische nederzetting op de hogere terrasgronden. Rond 1810 had Merum een lineaire structuur, bestaande uit bebouwing langs beide zijden van een interlocale verbindingsweg. Westelijk van de kern lag een smalle strook weiland. Daarbuiten werd het dorp omringd door akkerland. Net als Ool was Merum destijds groter dan Herten.

Rond 1860 had Merum, ten opzichte van de situatie tijdens het eerste kwart van de negentiende eeuw, geen veranderingen ondergaan. In de periode tot circa 1940 kwam daarin echter enige verandering. De bebouwing nam binnen de bestaande lineaire structuur aanzienlijk toe.

5.4 Buiten de in het voorgaande besproken kernen kwam verspreide bebouwing in de gemeente Herten tijdens het eerste kwart van de negentiende eeuw niet voor. Rond 1860 was daarin nog geen verandering gekomen. Tussen circa 1860 en circa 1940 ontstond verspreide bebouwing slechts in de vorm van enkele panden langs de weg Maastricht-Roermond.

5.5 De grootste veranderingen onderging de gemeente Herten na 1945. De kern Herten kende in haar rol van forensengemeente een explosieve groei in de vorm van nieuwe woonbebouwing. Deze groei vond vooral plaats in

oostelijke richting. Hierdoor ontstond een volledige aansluiting op de wijk Roer, behorende tot de stad Roermond. Ook de wijk Offerkamp werd, evenals de kern Rodebrug, opgeslokt door de kern Herten.

In Merum ontstonden nieuwe woonwijken ten oosten van de kern. Hierdoor kwam vanuit Herten via Offerkamp naar Merum een vrijwel geheel aaneengesloten bebouwing tot stand.

Geheel anders verliep de ontwikkeling van het geïsoleerde dorpje Ool. Tot op heden is deze kern, waar het oorspronkelijke agrarische karakter in betrekkelijk grote mate bewaard is gebleven, nauwelijks gegroeid. De lineaire structuur, zoals die rond 1940 bestond, is gehandhaafd.

Nieuwe bebouwing ontstond na 1940 langs de rijksweg Maastricht-Roermond, ten zuid-oosten van Merum. De aldus gegroeide kern kreeg de naam "Aan de Rijksweg".

6. Conclusies

Naar aanleiding van het verrichte veldwerk dienen omtrent de gemeente Herten de volgende opmerkingen de gemeentebeschrijving af te ronden.

De in de inventarisatie opgenomen panden uit de kern Herten bevinden zich met name aan de Schoolstraat, langs de Roermondsestraat en aan de Wilhelminastraat. Aan de Schoolstraat betreft het vooral woonhuizen uit de jaren twintig, en het markante vroegere gemeentehuis uit 1905. Langs de Roermondsestraat en de Wilhelminastraat betreft het woonhuizen en villa's uit de jaren dertig.

In de kern Ool vinden we de typische lintbebouwing van woonhuizen en vroegere boerderijen langs de Maasstraat voornamelijk daterend uit het eerste kwart van deze eeuw. De meeste panden zijn echter min of meer ingrijpend gerenoveerd of verbouwd.

In de kern Merum zijn de geïnventariseerde panden vooral te vinden langs de Bergstraat en de Oude Borgstraat, en dateren uit de periode 1910-1930.

Het pand De Schuur, aan de Hoofdstraat met zijn typische klokgevel en een kerndeel uit 1866 verdient aparte vermelding.

De geïnventariseerde panden in het buurtschap Aan de Rijksweg betreffen voornamelijk woonhuizen en enkele boerderijen uit het eerste kwart van deze eeuw.

Een groot deel van de opgenomen panden bevindt zich in een aaneengesloten straatbebouwing namelijk Rijksweg nummers 10-24.

In geen van de vier kernen van de gemeente Herten geeft de aangetroffen bebouwing uit de inventarisatieperiode aanleiding tot het aanwijzen van een gebied met bijzondere kwalificatie.

- 6.2 Verder kan de gemeente Herten in de periode 1850-1940 gekarakteriseerd worden als een gemeente met een landelijk karakter. Enkel de chemische industrie die in de tweede helft van de jaren dertig in de kern Merum ontstond vormt de aanzet tot enige industriële ontwikkeling. Op het terrein van de Solvay-chemie zijn nog een aantal oorspronkelijke fabrieksgebouwen aanwezig. De meesten zijn gebouwd rond 1934 naar ontwerpen van Belgische architecten en ingenieurs. Het betreft in hoofdzaak weinig opmerkelijke traditionele baksteenbouw waarin enkele betonconstructies zijn aan de treffen.

De bouwkunst uit dit tijdvak is vooral een voortzetting en verdere ontwikkeling van de traditionele manier van bouwen. Het weergeven van een stedelijke typologie is op grond van voornoemde gegevens niet relevant.

Na 1945 maakt de kern Herten een grote ontwikkeling door. Als forensengemeente groeide Herten fors, vooral in de

richting van de bebouwing van het aangrenzende Roermond.
Ook in Merum ontstonden enkele nieuwe woonwijken ,
eveneens ten oosten van de kern.
In de kernen Ool en Aan de Rijksweg vond na 1940 geen
opmerkelijke uitbreiding van de bebouwing plaats.

Literatuurlijst

1. R. Dijksterhuis, Spoorwegtracering en stedenbouw in Nederland. Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw 1840-1940. Delft 1984.
2. Handboek der geografie van Nederland, deel VI, Zwolle 1959.
3. Duizend jaar Herten 986-1968, Herten 1968.
4. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg, Maasbree 1981.
5. W. J. M. Leideritz, "De stoomtrams van Noord-Brabant en Limburg" in Trams en tramlijnen, Rotterdam 1972.
6. Lijst van Nederlandse gemeenten, 's Gravenhage 1988.
7. Dr. G. C. P. Linssen, Verandering en verschuiving. Industriële ontwikkeling naar bedrijfstak in Midden- en Noord-Limburg 1839-1914, Tilburg 1969.
8. Ph. van der Maelen, Dictionnaire Géographique du Limbourg, Assen 1978.
9. Drs. J. F. R. Philips, Drs. J. C. G. M. Jansen, Drs. Th. J. A. H. Claessens, Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, Assen 1965.
10. Streekplan Midden-Limburg ten oosten van de Maas, S. L. 1956.
11. Streekplan Noord- en Midden-Limburg, S. L. 1982.

Kaartmateriaal

1. Tranchotkaart nr. 46 Roermond
1803-1820 1:25.000
2. Kaart uit J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg.
Herten ca. 1860 1:25.000
3. Topografische kaart nr. 746 Roermond 1934
1:25.000
4. Kaart gemeente Herten 1982
1:10.000
5. Kaart provincie Limburg, regio Midden-Limburg 1982
1:50.000

Lijst van bij de gemeentebescrijving gevoegde afbeeldingen

- I Tranchotkaart gemeente Herten
- II De gemeente Herten rond 1860
- III De gemeente Herten in 1934
- IV De huidige gemeente Herten

Kartenaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und v. Müffling 1803

